

De Steenuil in recente buitenlandse literatuur (2).

Joep van de Laar

Het dieet van de Steenuil laat een breed scala aan mogelijke prooidieren zien. Op het menu staan o.a. muizen, (grote) kevers, regenwormen, larven en rupsen, maar ook vogels, reptielen en amfibieën worden niet versmaad. Van jaar tot jaar zal het aanbod aan prooidieren binnen een bepaald steenuilterritorium variëren, onder meer in samenhang met de weersomstandigheden in winter en voorjaar.

De webcambeelden van 'Beleef de Lente' hebben veel opgehelderd over aantal en type prooien dat de oudervogels (en dan toch vooral het mannetje) in de broed- en nestjongenfase aanvoeren. Ronald van Harxen en Pascal Stroeken doen daarvan gedetailleerd verslag in de Webcamspecial 2008. Uit hun vergelijking tussen de jaren 2007 en 2008 blijkt dat het mannetje Steenuil in het laatste jaar weliswaar veel meer, maar gemiddeld wel veel kleinere, dus minder voedzame prooien voor zijn vrouwtje en opgroeiende jongen heeft aangebracht. Met name het aantal muizen was minder dan de helft van het geregistreerde aantal in 2007. Dit beeld kwam ook uit andere gebieden naar voren: 2008 was kennelijk een slecht muizenjaar. In plaats van deze voor het opgroeien der jongen vanwege hun biomassa zulke belangrijke prooien kon niet worden gecompenseerd met bijvoorbeeld voldoende aantallen ook best voedzame (mei)kevers; we zagen wel zeer grote aantallen kleinere prooien, waaronder vele larven, rupsen en regenwormen. Dat dit relatieve voedselgebrek niet overal goed is afgelopen voor de opgroeiende jonge steenuiltjes zullen de webcamwatchers van 2008 zich nog lang heugen...

Het is interessant om ook eens te kijken naar de voedselkeuze van 'buitenlandse' steenuilen. Er zijn enkele recente publicaties over het dieet van de Steenuil uit zeer uiteenlopende oorden. We bespreken er enkele van.

In Gloucestershire (zuidwest Engeland) verzamelden Hounsoume *et al.* in lente, zomer en herfst in totaal 39 braakballen. In vrijwel alle braakballen vonden zij de resten van regenwormen en kevers. Kleine zoogdieren ontbraken in de lente, maar veldmuis, bosmuis, rosse woelmuis, bosspitmuis, en in één geval zelfs een vleermuis werden in zomer en herfst in circa 50 % van de braakballen aangetroffen. De auteurs refereren aan enkele andere studies waar andere onderlinge verhoudingen tussen de prooigroepen onderling, en daarnaast ook een afwijkende variatie over de seizoenen werden vastgesteld, bijvoorbeeld een groter aandeel aan vogels of kevers en andere ongewervelden.

Naast verschillen van jaar tot jaar (zoals hierboven besproken) kan worden vermoed dat ook verschillen in type habitat (leefgebied) doorwerken in het dieet. Aanwijzingen hiervoor zijn te lezen in een reviewartikel van de hand van Arcidiacono *et al.* waarin zij de resultaten van 19 onderzoeken in 10 Italiaanse regio's presenteren. Italiaanse steenuilen voeden zich bij voorkeur met entomofauna: met gem. 84.5% van de ruim 36.000 geïdentificeerde prooien meer dan in onze streken. Al naar gelang het type leefgebied varieert de prooi ook binnen Italië. Zo vormen kevers in bebouwde omgeving (stadsparken e.d.) een groter aandeel binnen het prooidierscala dan in andere typen. En in de drogere streken in het zuiden van Italië worden vaker reptielen (vooral van het geslacht *Podarcis*) gevangen, net als in het Midden-Oosten, zo stellen zij vast.

Zou dat in China ook zo zijn? Shao *et al.* plozen in juni/juli 2005 113 braakballen om meer te weten te komen van het zomerdieet van de Steenuil in een woestijnachtig gebied in het noordwesten van China. In totaal wisten de onderzoekers 293 prooien te identificeren. Hiervan behoorde 77.5% tot de ongewervelden en 17.7% tot de zoogdieren; daarnaast waren reptielen en vogels met 3.8% resp. 1% vertegenwoordigd. Overigens vormden zoogdieren qua biomassa veruit het grootste aandeel onder de prooidieren: 93.7%. Springmuizen, hagedissen, mussen en kevers waren de belangrijkste prooidieren in getal. Deze gegevens tonen dat de Chinese steenuilen zowel 's nachts als overdag actief waren en zich voedden met soorten die je in een woestijnomgeving kan verwachten.

In Noord-Tunesië analyseerden onderzoekers Ben Alaya en Noura de voedselkeuze van 3 soorten uilen, waaronder de Steenuil, in een semi-aride landbouwgebied met veel groententeelt. Zij deden dit op basis van verzamelde braakballen. Liefst 93 % van alle door de steenuilen gevangen prooien bleken insecten te zijn. Wat betreft biomassa kwam dat neer op 42% (zoogdieren 47.7%), terwijl kerkuilen in hetzelfde gebied vooral kleine zoogdieren tot zich namen (86%). De overlap in het dieet van beide soorten was hier dus erg gering.

De hier besproken studies naar het dieet van de Steenuil zijn alle gebaseerd op onderzoek van soms niet al te grote aantallen braakballen. Dergelijk onderzoek werpt een licht op wat volwassen steenuilen in verschillende seizoenen in (sterk) uiteenlopende habitats zoal consumeren. Het betreft doorgaans momentopnamen: de braakballen zijn meestal gedurende slechts een korte periode verzameld. Uit de resultaten kan niet worden afgeleid of het de betrokken steenuilpopulaties goed gaat. Langere jaarreeksen, waar in de aangehaalde onderzoeken geen sprake van is, kunnen kwalitatieve en kwantitatieve verschuivingen in het prooiaanbod in een bepaald gebied aan het licht brengen. Op deze wijze kan relevante informatie voor een betere bescherming van de soort worden verkregen. Vergeleken met het braakbalonderzoek, hoe interessant, leerzaam en belangrijk ook, maken de webcamsbeelden van 'Beleef de Lente' ons een stuk sneller bewust van het feit dat beschermingsmaatregelen voor de Steenuil verder dienen te reiken dan het ophangen van nestkasten op geschikt lijkende plaatsen. Er zal zeker zoveel aandacht nodig zijn voor verbetering van voedselsituatie binnen de (potentiële) steenuilterritoria. De onlangs uitgekomen Maatregelencatalogus is een belangrijke bron van inspiratie voor o.a. maatregelen in het buitengebied die leiden tot een hoger prooiaanbod. De digitale versie van deze catalogus is beschikbaar op de website van STONE: www.steenuil.nl

Bijzonder interessant is ook het telemetrie-onderzoek dat Peter Sunde et al. uitvoerden in de kleine, teruglopende populatie in het noorden van Denemarken. Gedurende 2 jaar volgden ze in 14 territoria 27 gezenderde uilen. Gepaarde uilen verbleven jaarrond in hun territorium, waarbij ze zich in de helft van de gevallen 's nachts niet verder dan 125 meter verplaatsten. In januari werd de grootste afstand tot de slaapplek vastgesteld (195-319 meter), de kortste in mei (66-121 meter). De omvang van de territoria verschilde een factor 10 tussen paren, waarbij paren met directe burens onafhankelijk van het habitat een twee- tot driemaal groter activiteitsgebied innamen. De gemiddelde grootte van het activiteitsgebied van 14 paren bedroeg 41 hectare en 2,6 hectare bij 90% respectievelijk 50% Minimum Convex Polygon. Mannetjes en vrouwtjes gedroegen zich op vergelijkbare wijze, behalve in het broedseizoen. Vrouwtjes zochten dan dichterbij de buurt van de nestplaats naar voedsel. Het activiteitsgebied van beide partners kende een volledige overlap en werden dichterbij elkaar aangetroffen dan op grond van het toeval verwacht mocht worden. Dit wijst volgens de auteurs op een permanente paarband. De afstand tussen beide partners is voor de eileg niet groter dan in de rest van het jaar, wat erop wijst dat het mannetje slechts weinig inzet toont in de 'bewaking' van het vrouwtje. Geen van de paren scheidde zich, maar in geval van overlijden van de partner verliet de overgebleven partner binnen 6 tot 12 maanden het territorium als er zich geen nieuwe partner aangediend had.

LITERATUUR:

Hounscome Tim, Declan O'Mahony en Richard Delahay, 2004.

The diet of Little Owls *Athene noctua* in Gloucestershire, England. *Bird Study* 51: 282-284.

Arcidiacono Giuseppe, Claudia Donati en Marco Mastrorilli, 2007.

Dieta della Civetta *athene noctua* in habitat naturali e antropizzati: una revisione bibliografica. *Studi Trent. Sci.Nat., Acta Biol.*, 83: 243-247.

Shao M., Hounscome T. en Kiu N. 2007.

The summer diet of the Little Owl (*Athene noctua*) in the desert of north-west China. *Journal of Arid Environments* 68: 683-687.

Ben Alaya H. en Nouira S., 2006.

Le régime alimentaire de trois espèces de rapaces en Tunisie: la chouette chevêche, la chouette effraie et le hibou grand-duc. *Ostrich - Journal of African Ornithology* 78:1-3.

STONE (STeenuilenOverlegNEderland) 2008.

Webcamspecial 2008, 40 pp.

Sunde P., Thoruo K., Jacobsen L. B., Holsegård-Rasmussen H., Ottenssen N., Svønné S. & Rahbek C.

2009. Spatial behaviour of little owls (*Athene Noctua*) in a declining low-density population in Denmark. *Journal of Ornithology* 150: 537-548